

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СЛУЖБИ РОЗШУКУ (м. БАД-АРОЛЬЗЕН, НІМЕЧЧИНА)

Міжнародна служба розшуку (МСР; International Tracing Service, ITS) зі штаб-квартирою в місті Бад-Арользен (земля Гессен, Німеччина) – це установа, що займається збором, класифікацією і зберіганням інформації про цивільних осіб, які зазнали переслідувань у нацистській Німеччині (1933–1945 рр.), а також громадян інших країн, насильно переміщених у результаті Другої світової війни (до 1955 р.).

Три роки тому міжнародна комісія МСР ухвалила рішення відкрити архів служби розшуку для проведення історичних досліджень. Із дослідницького погляду це унікальне джерело інформації про жертви нацистського режиму. Архів Міжнародної служби розшуку, загальний обсяг якого перевищує 26 000 м паперових носіїв, містить оригінали документації концентраційних таборів, інформацію про остарбайтерів, документи таборів переміщених осіб (DP-таборів) повоєнного часу, які у сукупності охоплюють долі мільйонів цивільних жертв націонал-соціалістичного режиму. В архіві МСР зберігаються рідкісні документальні фонди, у тому числі й про українських жертв нацизму, які постраждали під час окупації значної частини колишнього СРСР військами Німеччини та її союзників, коли в полон потрапило безліч радянських солдатів, а велику кількість цивільних осіб було вивезено для примусових робіт у промисловості й сільському господарстві III району.

В архіві Міжнародної служби розшуку зберігається майже 50 млн карток з інформацією про долі понад 17,5 млн осіб, значну частину яких віднесено до «російської» або «радянської» національності. При пошуку документів зазначення ключового слова «росіянин», «українець», «український», «східний робітник» встановлює зв'язок із приблизно 200 витягами з архівних матеріалів (списки в'язнів політичних тюрем і концентраційних таборів, документація концтаборів Маутгаузен-Гузен, Бухенвальд, Натцвайлер-Штрютгоф та інших, таборів інтернованих і військовополонених тощо). Дані про осіб, залучених у Німеччині до примусової праці, містять 3,6 млн одиниць окремих документів воєнного часу, а також велика кількість облікового матеріалу повоєнного періоду. Інформацію про жертв-євреїв із колишнього СРСР можна знайти у згаданій вище документації концентраційних таборів, а також у покажчиках Об'єднання євреїв або в картотеці еміграції American Jewish Joint Distribution Committee. І, нарешті, союзники відразу по війні в рамках своїх програм соціального забезпечення та відновлення здоров'я (СМ1-картки) зареєстрували всіх тих, хто утримувався в таборах для переміщених осіб, а Міжнародна організація у справах біженців (International Refugee Organization, IRO) – тих, хто не бажав повертатися на Батьківщину, організувавши їх виїзд на постійне проживання в інші країни. Документація, що відклалася у процесі виїзду, містить відомості про осіб «російської» або «радянської» національності, серед яких, поза сумнівом, чимало українців.

Незважаючи на унікальність документів, кількість гуманітарних запитів до МСР з України на сьогоднішній день незначна. У зв'язку з періодом «холодної війни» населення колишнього СРСР практично не мало доступу до інформаційних ресурсів Міжнародної служби розшуку. Протягом останніх 20 років при реалізації Німеччиною програми компенсаційних виплат до МСР зверталися сотні тисяч заявників із проханням документально підтвердити їх перебування в роки війни на території III району й допомогти, таким чином, в одержанні компенсації. Із завершенням виплат кількість запитів різко пішла на спад. Лише близько 5% усіх звернень останніх років припадає на Україну – в основному вони стосуються розшуку членів сімей або встановлення їх долі.

І хоча доступ до масиву документів тепер полегшено, про інформативні можливості МСР усе ще мало відомо. Завдання Міжнародної служби розшуку полягають у наданні послуг на користь останніх представників покоління, що пережило Другу світову війну, та членів їх сімей, зв'язок з якими було втрачено у воєнному лихолітті. Усього за час свого існування архів МСР обробив близько 12 млн запитів. Лише 2009 р. від колишніх жертв нацистського режиму та їх родин надійшло понад 12 тис. звернень, було з'ясовано долі 69 тис. осіб.

Відкриття доступу до унікального архіву МСР дозволить використати досі маловідомі документи періоду Другої світової війни й повоєнного часу при фахових історичних дослідженнях та ввести їх у науковий обіг.

Веб-сайт Міжнародної служби розшуку: www.its-arolsen.org